

El perfil d'un savi

El passat 12 d'abril moria a Londres l'especialista en història medieval hispànica i catalanoaragonesa, així com gran erudit lul·lista, Jocelyn Nigel Hillgarth.

Per Miquel Payeras

Jocelyn Nigel Hillgarth va néixer a Londres el 1929 i morí a la capital britànica el passat 12 d'abril. Fou un excel·lent estudiós de l'obra de Ramon Llull així com un gran especialista en l'època medieval espanyola i catalanoaragonesa, un historiador de primera línia.

Era fill d'Allan Hillgarth (1899-1978), militar i diplomàtic britànic, cònsol del Regne Unit a les Balears durant la Guerra Civil espanyola, on exercí d'espia per a Londres durant tot el conflicte. Cal recordar que aleshores els moviments feixistes italians a les Illes s'interessaven pels serveis d'intel·ligència britànics i se'n preocupaven força, atesa la situació estratègica de les Balears da-

vant d'un potencial futur conflicte europeu, que en efecte esclatà el 1939 amb l'inici de la Segona Guerra Mundial. Havia arribat a finals de la dècada de 1920 a Palma, s'enamorà de Mallorca i comprà una finca al poble de Santa Maria del Camí, Son Torrella, que es convertiria en la seva residència durant les llargues estades que va fer a l'illa. Un amor que heretà el seu fill. Ho recordava el mateix Hillgarth ara fa deu anys, el febrer de 2010, en ocasió de l'obertura de les Jornades Lul·lianes en homenatge a ell i a un altre prestigiós lul·lista, el nord-americà establert a Mallorca Anthony Bonner, organitzades per la Càtedra Ramon Llull de la Universitat de les Illes Balears (UIB): "vaig venir a l'illa el 1930, quan tenia menys d'un any de vida, i després, pocs són els anys que no hagi passat almenys uns mesos aquí. (...) Així que per a mi Mallorca ha estat una segona pàtria".

Hillgarth "va rebre una educació molt sòlida, de primer nivell, no debades els contactes que tenia son pare eren de gran altura", explica Pere Fullana, doctor en Història, especialitzat en història social, cultural i religiosa, professor de la UIB. El jove Hillgarth va cursar la carrera universitària a Cambridge, on rebé el títol de Bachelor of Arts (1950), el Master of Arts (1954) i on el 1957 hi defensà la seva tesi doctoral, titulada *A Critical Edition of the 'Prognosticum futuri saeculi' of St Julian of Toledo*.

Després fou becari investigador major a l'Institut Warburg de Londres (1959-1962) i, més tard, membre de l'Institut d'Estudis Avançats a la Universitat de Princeton, als Estats Units (1963-1964). Tot seguit, va impartir classes d'Història Medieval a diverses universitats nord-americanes: la de Texas (1964-1965), la de Harvard (1965-1970) i la de Boston (1970-1977).

L'any 1977, Hillgarth acceptà passar a impartir classes a la Universitat de Toronto, al Canadà, on exercí durant divuit anys, fins a la seva jubilació, com a catedràtic d'Història en el Centre d'Estudis Medievals i com a investigador major a l'Institut Pontifici d'Estudis Medievals, tots dos ens dins la citada universitat.

Hispanista i catalanòfil

Segons va escriure Mark D. Meyerson en la semblança que li va fer quan Hillgarth es va jubilar (1995) de la Universitat de Toronto, des de la tesi doctoral del britànic es veié la gran projecció que →

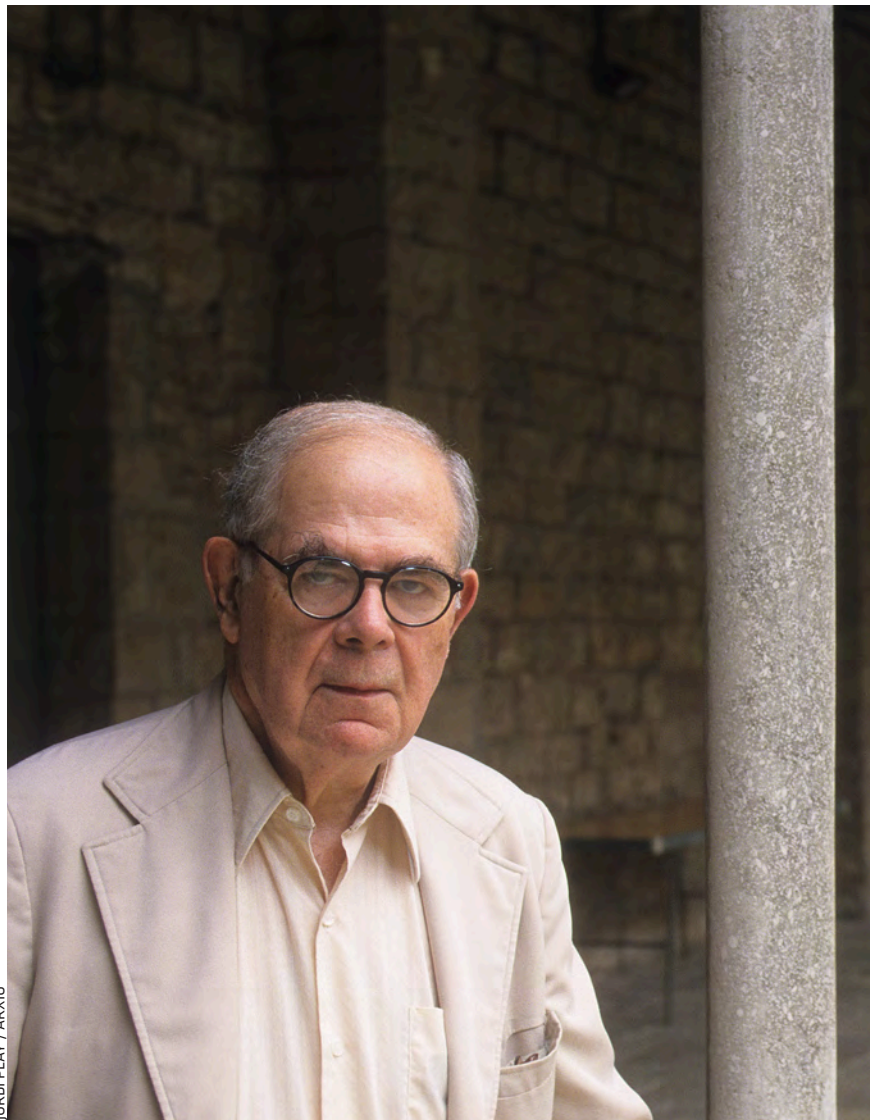
→ tindria la seva futura tasca d'investigació: “va servir com a base i punt de partida per a la realització de diversos estudis importants sobre els textos de Julián de Toledo i de la seva difusió per l'Europa medieval. És especialment notable l'edició crítica que el Dr. Hillgarth va fer de l'*Opera S. Juliani Toletani, I*, dins el *Corpus Christianorum, Series Latina, CXV* (1976). El seu incessant interès per la influència de l'Església i de la cultura visigòtica a la resta d'Europa, especialment a Irlanda, es va materialitzar en una sèrie de treballs pioners”.

Pere Fullana raona que “Hillgarth fou un hispanista peculiar, gens convencional i en aquest sentit destaca la relació que estudià entre la cultura nòrdica —la d'Irlanda, Escòcia...— i la hispànica, una visió molt poc tractada”.

Destaca Meyerson de l'obra de Hillgarth “els articles sobre “Historiography in Visigothic Spain”, publicats a la *Settimane di studio del Centro italiano di studi sull'alto medioevo XVII la storiografia altomedievale*, 17 (1970) i el seu innovador *Popular Religion in Visigothic Spain*, que forma part de l'obra *Visigothic Spain: New Approaches*, editat per E. James (1980). Alguns d'aquests articles han estat inclosos en un volum on es recullen diversos assaigs titulat *Visigothic Spain, Byzantium and the Irish* (1985). L'anàlisi efectuada sobre la conversió dels visigots en el treball titulat *La conversión de los visigodos: notas críticas* va constituir el punt de partida per a la redacció d'un estudi més ampli del problema: *The Conversion of Western Europe, 350-750*. Una edició revisada d'aquest treball va ser publicada l'any 1986. La citada edició és considerada com una obra clàssica pel que fa a aquest tema i és profusament utilitzada a les aules de les universitats nord-americanes”.

Fullana explica que, a més d'hispanista, Hillgarth fou un gran catalanòfil i, com a tal, estudià a fons el paper de l'expansió de la Corona d'Aragó: “va explicar la història d'Espanya des de la perspectiva aragonesa alhora que donà una visió externa de l'Imperi catalanoaragonès, quelcom que d'alguna manera fou una internacionalització de la cultura catalana”, diu l'historiador mallorquí i professor de la UIB.

En la mateixa línia, Meyerson escrivia a la dita semblança de Hillgarth que “té un gran coneixement dels problemes fonamentals de la història catalanoaragonesa i espanyola. En el polèmic llibre titulat *The Problem of a Catalan Mediter-*

JORDI PLAY / ARXIU

Hillgarth cedí a la Universitat de les Illes Balears el fons bibliogràfic sobre el lul·lisme que havia atresorat a la seva casa mallorquina de Son Torrella.

ranean Empire, 1229-1327 (1975) posa en dubte mitjançant diversos arguments que aquest imperi hagués existit mai. Els seus dos volums *The Spanish Kingdoms, 1250-1516* (1976-1978) és un profund i magistral treball de síntesi històrica. Ha estat el primer estudi, en anglès, que ha situat la Corona d'Aragó en el lloc apropiat dins el context de la història medieval d'Espanya. Ha entès plenament la diversitat i complexitat de la història peninsular, per la qual cosa sap donar un tractament imparcial tant a la Corona d'Aragó com a la de Castella i manifesta una gran sensibilitat pel que fa a la situació dels jueus i musulmans a la societat cristiana d'Espanya”.

La cultura a la Mallorca medieval

Hillgarth també analitzà la història medieval eclesialística de la Corona d'Aragó, tal com deixà testimoniat en les obres *The Register “Notule Communium” 14 (1345-1348) of the Diocese of*

Barcelona (1983) i, amb Joan Rosselló Lliteras, a *The "Liber Communis Curiae" of the Diocese of Majorca (1364-1374)* (1989). Aquest interès per la Mallorca de l'època el portà a investigar sobre la cultura del moment a l'illa. Meyerson explica que "al mateix temps que estudiava els autors vi-

COM SON PARE, S'ENAMORÀ DE L'ILLA; AIXÍ HO DEIA FA DEU ANYS: «PER A MI MALLORCA HA ESTAT UNA SEGONA PÀTRIA»

sigòtics, el Dr. Hillgarth anava aplegant materials i publicant articles sobre les biblioteques i la cultura literària a la Mallorca medieval". I, d'aquesta manera, assevera la catedràtica d'Història Medieval de la UIB Maria Barceló, la línia d'investigació "fructificà en l'obra, de dos volums, *Readers and*

Books in Majorca, 1229-1550 (1991), un treball fonamental per entendre la cultura d'aquells segles i una obra essencial per a qualsevol historiador; és majúscula". Afegeix la doctora Barceló que el *Readers* "suposa una font d'informació magnífica sobre les biblioteques que existien aleshores a les cases dels senyors de Mallorca, és un retrat dels llibres que hi havia en les seves residències" i, per tant, ens ofereix una panoràmica prou exacte del consum cultural a la Mallorca medieval i durant el trànsit entre l'època medieval i la moderna, quan l'illa rebia, a finals del segle XV i principis del XVI, les influències culturals del Renaixement italià. En resum, el *Readers* "esdevé una peça bàsica per als historiadors" que vulguin conèixer el món de la cultura durant els esmentats segles.

Meyerson explica que fou justament l'interès per la Mallorca medieval el que portà Hillgarth a interessar-se pel conjunt de la Corona d'Aragó i les relacions que mantenia amb la monarquia castellana. Com s'explica que aquest intel·lectual de l'alta societat londinenca —tenia ascendència aristocràtica—, de sòlida formació i projecció internacional, s'interessés per aquella època històrica mallorquina, fins al punt d'aprendre i parlar a la perfecció el català, igual que dominava el castellà?

La resposta és Son Torrella, per suposat, on cada any hi passava alguns mesos. "Era molt més que una finca i una gran casa", explica Pere Fullana. "Tant son pare com ell hi anaren creant una biblioteca espectacular, no debades tots dos foren grans bibliòfils". Hillgarth no feia quasi cap vida social a l'illa, almenys no tal com se sol entendre: res de festes mundanes ni aparicions mediàtiques. Es relacionava, això sí, amb un grupat d'intel·lectuals mallorquins i investigava sovint a l'Arxiu del Regne de Mallorca i a la Biblioteca Bartomeu March, "on probablement molts investigadors consultaren obres al seu costat sense saber qui era", diu Fullana. "La primera vegada que el vaig veure fou a l'Arxiu", rememora Barceló. Posteriorment, la Societat Arqueològica Lul·liana, que la doctora Barceló presidí entre 1993 i 2011, el va fer soci d'honor: "va ser molt amable i atent, era un home extremadament educat, igual que la seva senyora; em van convidar en dues ocasions a Son Torrella, una casa magnífica, on passaven llargues temporades, sobretot a l'hivern, en especial quan ell ja estava jubilat, perquè no aguantaven bé el fred de Londres; així, amb el tracte que tinguérem amb ell, aconseguírem que publicqués en diverses ocasions en el butlletí de la Societat, tot un honor". Aquesta relació amb intel·lectuals mallorquins, com la mateixa Barceló, el portà a entrar en contacte amb alguns dels més insignes catalanistes locals, com fou el cas de Francesc de Borja Moll (1903-1991), l'editorial del qual li va publicar algunes obres. →

→ Hillgarth i Ramon Llull

Amb l'interès que tenia per la història medieval mallorquina era impossible que un intel·lectual de la talla de Hillgarth no es fixés amb la importància de l'obra de Ramon Llull (1232-1316), l'escriptor, filòsof, místic, teòleg, professor i missioner mallorquí.

Meyerson diu al respecte que Hillgarth “dedicà molta atenció a la vida i al pensament de Ramon Llull, i a la influència que tingué sobre la resta d'Europa. El seu treball més conegut i més altament considerat sobre aquest personatge és *Ramon Llull and Lullism in fourteenth-century France* (1971)”.

L'estudi de Llull el portà a tenir una molt ben nodrida biblioteca sobre el savi medieval mallorquí. Un gran fons bibliogràfic que va cedir a la UIB, tal com explica Maribel Ripoll, directora de la Càtedra Ramon Llull de la universitat illenca, qui destaca que “per a Hillgarth Mallorca era la seva segona pàtria, segons deia ell mateix, per la qual cosa no va tenir cap mena de dubte de llegar, l'any 2007, el ric fons lul·lià de la biblioteca pròpia de Son Torrella a la Universitat de les Illes

Ramon Llull va ser un dels motius principals de la fructífera vida com a investigador de Hillgarth.

Balears, un acte generós que li fou agraït amb la concessió de la Medalla Ramon Llull de la institució (2008) i que suposà que la universitat balear passàs a fer part dels centres investigadors de referència internacional en documentació lul·lística. D'aquesta manera, el savi Jocelyn N. Hillgarth feia un doble llegat a la nostra comunitat científica, atès que ens feia també hereus de les seves prolífiques i imprescindibles investigacions sobre un dels autors medievals també més prolífics, amb la intenció que en servem la memòria i avancem en el coneixement de la història pròpia”.

Respecte a la importància que ha tingut Hillgarth per a l'estudi de Ramon Llull, Ripoll aporta les paraules que a tal efecte va escriure Sebastià Trias Mercant (1933-2008), doctor en Filosofia, especialista en Llull, el 2009: “el lul·lisme de Hillgarth té tres centres d'interès: en primer lloc, el descobriment i estudi dels fons documentals que fonamenten l'obra lul·liana i les primeres passes del lul·lisme. En segon lloc, la demostració de continuïtat del lul·lisme francès a partir de la mort de Llull, explicada a la llum de la història cultural de la seva època. Per acabar, perfila els principals episodis del primer lul·lisme mallorquí i considera que fins al segle XV no apareixen a Mallorca mestres i escoles lul·lianes”.

Afegeix Ripoll que, de “l'extensa bibliografia estrictament lul·liana —amb una quarantena de treballs desenvolupats entre 1959 i 2004—, són especialment rellevants *Ramon Llull and Lullism in fourteenth-century France* (1971), *Manuscripts lulianos de la Biblioteca Pública de Palma* (1965) i *Readers and Books in Majorca, 1229-1550* (1991), tres obres minucioses que posen els fonaments per entendre, d'una banda, la recepció de Llull immediatament després de la seva mort i, de l'altra, la influència que va tenir l'obra del pensador medieval en els principals centres de difusió vinculats a la biografia, això és: París, Gènova i Mallorca. Rigorós en totes les afirmacions i minucios en les referències documentals, la labor lul·lística de Hillgarth és fonamental per enfocar correctament Ramon Llull i el deixeble Thomas Le Myésier en les coordenades històriques medievals, no només a nivell del ‘microcosmos’ català o mediterrani —tal com digué Hillgarth prenent els mots al seu amic Robert Pring-Mill, també lul·lista, britànic i mallorquí d'adopció— sinó també a nivell general europeu”. •